

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради
університету
_28 серпня 2021 року,
протокол № 1.

Перша проректорка, голова
методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

_____ 2021 року
М.П.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 293 Міжнародне право
галузі знань 29 Міжнародні відносини
за денною формою навчання**

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри міжнародного та європейського права, кандидатка юридичних наук, доцентка

Світлана Лозінська

асистентка кафедри міжнародного та європейського права

Алла КІРИК

27 серпня 2021 року

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри міжнародного та європейського права «27» серпня 2021 року, протокол № 1.

Завідувачка кафедри, міжнародного та європейського права, кандидат юридичних наук, доцентка

Олена ЧЕРНЯК

«27» серпня 2021 року

Декан юридичного факультету

Сергій КРУШИНСЬКИЙ

«27» серпня 2021 року

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	3
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	3
1.2.	Лекції		3
1.3.	Семінарські (практичні, лабораторні) заняття	–	4
1.4.	Самостійна робота студентів	–	13
1.5.	Індивідуальні завдання	–	14
1.6.	Підсумковий контроль	–	15
2.	Схема нарахування балів	–	16
3.	Рекомендовані джерела	–	18
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	21

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна форма навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Періодизація історії міжнародного права. Концепції виникнення і розвитку міжнародного права	15	2	2	-	-	7
2.	Міжнародне право стародавнього періоду	15	4	2	-	-	6
3.	Міжнародне право середньовічного періоду	15	2	4	-	-	6
4.	Механізм формування системи міжнародного права у середньовічний період	15	4	2	-	-	7
5.	Класичне міжнародне право	15	4	4	-	-	7
6.	Міжнародне право ХХ ст.	15	8	6	-	-	7
	Всього годин:	90	24	20	-	-	46

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
	Змістовий модуль 1	
1.	Періодизація історії міжнародного права. Концепції виникнення і розвитку міжнародного права	2
1.1.	Історія міжнародного права як галузь теорії та навчальна дисципліна.	
1.2.	Теорії виникнення міжнародного права.	
2.	Міжнародне право стародавнього періоду.	4
2.1.	Особливості стародавнього міжнародного права.	
2.2.	Становлення джерел міжнародного права.	
2.3.	Міжнародно-правовий статус іноземців.	

2.4.	Міжнародно-правовий статус території.	
2.5.	Особливості інститутів міжнародного права в стародавній період.	
3.	Міжнародне право середньовічного періоду.	2
3.1.	Трансформація стародавнього міжнародного права в середньовічне.	
3.2.	Особливості міжнародного права середньовічного періоду.	
3.3.	Міжнародно-правова діяльність Київської Русі.	
4.	Механізм формування системи міжнародного права у середньовічний період.	4
4.1.	Формування галузей міжнародного права протягом X – XV ст.ст. (договірне право, посольське право, торговельне право).	
4.2.	Особливості формування середньовічного морського права та права війни.	
4.3.	Формування національних шкіл та науки міжнародного права.	
5.	Класичне міжнародне право.	4
5.1.	Формування класичного міжнародного права протягом XVI – XVIII ст.ст.	
5.2.	Вплив на формування класичного міжнародного права Вестфальського конгресу.	
5.3.	Формування міжнародного права під впливом Війни за незалежність США 1776 року і Великої французької революції 1789 року.	
5.4.	Характерні особливості міжнародного права кінця XIX початку XX ст.	
5.5.	Розвиток науки міжнародного права в Україні.	
6.	Міжнародне право XX століття.	8
6.1.	Особливості системи міжнародного права XX ст.	
6.2.	Характерні риси міжнародного права з другої половини XX ст.	
6.3.	Вплив Другої світової війни на розвиток міжнародного права. Військові трибунали.	
6.4.	Вплив «холодної війни» на розвиток міжнародного права.	
6.5.	Тенденції сучасного міжнародного права.	
	Усього	24

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1. Теорії виникнення та розвитку міжнародного права.

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Поняття, предмет, функції, міжнародного права.
- 1.2. Підходи до періодизації історії міжнародного права. Теорії виникнення міжнародного права.
- 1.3. Становлення науки міжнародного права.
- 1.4. Особливості міжнародного права у порівнянні з внутрішньодержавним правом. Джерела та суб'єкти міжнародного права. Специфіка творення норм права та формування його джерел.
- 1.5. Система та принципи міжнародного права.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: міжнародне право, функції міжнародного права, позитивістська теорія, етатична теорія, природно-правова теорія, теологічна теорія.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Термін “міжнародне право” є широко визнаним у правовій, дипломатичній, зовнішньополітичній практиці держав. Разом з тим, в залежності від різних чинників в різні часи для позначення цього феномену були запропоновані та застосовувалися десятки інших термінів. Втім, за винятком терміну “право народів”, що застосовується у німецькій, норвезькій, ісландській, фламандській та деяких інших мовах, у переважній більшості вживається саме термін “міжнародне право” (італ. – diritto internazionale, франц. – droit international, англ. – international law, ісп. - derecho internacional, португал. – direito internacional, румунськ. - drept international, угорськ. – nemzetkozijog, рос. - “международное право”, укр. - “міжнародне право” та ін.).

Функції міжнародного права – це основні напрями його впливу і взаємодії з соціальним середовищем, взаємодії системи міжнародного права, її компонентів і елементів з іншими управлінськими системами, їх компонентами і елементами.

Варто звернути увагу на концепції обґрунтування та заперечення обов’язкової сили МП. Концепції заперечення МП (Дж.Остін, Л.Харт) та їх аргументи. Теорія «зовнішньодержавного права» (Гегель). Теорія «самообмеження держав» (Г.Сллінек). Теорія основної норми (Г.Кельзен та ін.).

Концепція *ubisocietasibijus*. Радянська концепція.

Особливості МП у порівнянні з внутрішньодержавним правом. Принцип створення норм, специфіка джерел; специфіка суб’єктів. Специфіка нормативного комплексу МП. Теорія МП, як «живого права».

Основні концепції тлумачення міжнародного права: природне право і позитивізм (їх сутність).

Теорії виникнення міжнародного права: позитивістська, етатична, природно-правова, теологічна. Етатичний, релігійний, культурно-цивілізаційний, договірний критерії появи міжнародного права, критерій узгодження воль, суверенітету. Датування виникнення міжнародного права: 1) в додержавний (первісний) період, 2) у стародавній період, 3) в середньовічній Європі, 4) виникнення МП в середньовічній Європі з появою його елементів у стародавній період (теорія «передісторії міжнародного права»).

Механізм виникнення МП. Фактори (передумови формування МП): потреба у врегулюванні міжнародних відносин: міжнародне визнання, врегулювання статусу іноземців, укладання угод, формування міжнародних звичаїв, принцип взаємності; врегулювання статусу території, ведення війни, релігійних відносин.

Історичні періодизації МП. Поняття періодів та типів міжнародного права. Множинність наукових періодизацій міжнародного права.

Семінарське заняття 2

Тема 2. Міжнародне право стародавніх держав.

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Особливості стародавнього міжнародного права.
- 3.2. Формування джерел міжнародного права в стародавніх державах (Єгипет, Індія, Китай, Межиріччя).
- 3.3. Специфіка формування підґрунтя інститутів міжнародного права у країнах Стародавнього Сходу (договірне право, посольське право, торговельне право, міжнародне морське право, право війни).
- 3.4. Правовий статус іноземців у Стародавній Греції та еллінських колоніях.
- 3.5. Характеристика та особливості посольського права, дипломатичних місій, права війни у Стародавній Греції.
- 3.6. Особливості формування міжнародного права Стародавнього Риму. Становлення

основ посольського права та права війни.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: «дхарма», «конфуціанство», «регіоналізм», «джерела міжнародного права», «квазіджерела міжнародного права», «міжнародно-правовий звичай», «династійний шлюб», «суб'єкти міжнародного права».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Історичні особливості міжнародного права на тому чи іншому етапі розвитку свідчать про відбиття в цьому праві характерних рис суспільних відносин відповідної історичної епохи. Відтак і особливості стародавнього міжнародного права породжені природою і вимогами тогочасних міжнародних суспільних відносин та їхніх учасників. У даному питанні слід розглянути такі характерні риси стародавнього міжнародного права як його регіональний характер, тісний зв'язок з релігійними віруваннями, переважання у стародавньому міжнародному праві звичаєвої складової, казуїстичність, низький рівень систематизації, неоднаковий міжнародний статус його суб'єктів тощо.

Поява джерел міжнародного права була безпосередньо пов'язана з виникненням поняття нормативності як якості права. Серед джерел міжнародного права стародавньої доби у першу чергу необхідно проаналізувати звичаєве право. Протягом історії поряд із звичаєм змінювалося багато видів джерел міжнародного права. Таку стабільність звичаю можна пояснити тим, що він відбивав вроджені, властиві людині риси, ґрунтується на природженому світогляді людей і застосовується щодо найбільш ключових відносин. Суб'єкти міжнародного права, вступаючи у відносини між собою, почали звертатись і до можливостей міжнародного договору. Міжнародні договори уточнювали, конкретизували, доповнювали та узгоджували зі змінними обставинами міжнародних відносин існуючі міжнародні звичаї. Варто звернути у вагу й на наявність у стародавню добу нетипових, або квазіджерел міжнародного права.

В період до становлення політичної організації суспільства, коли зовнішні зносини були несистематизованими, ситуативними, їхнє здійснення відбувалося за участі окремих членів племені (воїнів, осіб, що здійснювали міжплемінний бартер і обов'язково за погодженням з радою, вождем або народом чи племенем загалом тощо). З утворенням політичних спільнот на рівні вождівств, протодержав, ранніх держав комплекс положень, які формували зовнішні права та обов'язки, набуває політико-правового характеру, а про їхніх носіїв вже можна говорити як про суб'єктів міжнародного права. Свідченням міжнародної правосуб'єктності є договірна правоздатність. У стародавній період інститут правосуб'єктності охоплював широке коло суб'єктів відповідно до регіону: суверен (правитель) – у регіоні Близького Сходу та Малої Азії; царі, союзи країн – у Китаї й Індії тощо. Різниця в міжнародно-правовому статусі суб'єктів визначала характер таких відносин, як обмін подарунками та односторонні подарунки і данина. З інститутом міжнародної правосуб'єктності пов'язане питання міжнародного визнання суб'єкта міжнародного права. Як окрема правова норма воно ще не склалося в стародавній період, але вже можна говорити про передумови його формування.

Варто висвітлити особливості договірної права месопотамських міст і давнього Єгипту, виявити їхні різновиди та особливості, релігійні та світські гарантії їх дотримання. Окремо слід проаналізувати процеси формування посольського права, міжнародного торговельного права, міжнародного морського права, права війни.

Семінарське заняття 3-4

Тема 3. Становлення міжнародного права у добу Середньовіччя.

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Характерні риси середньовічного міжнародного права.
- 3.2. Становлення інститутів середньовічного міжнародного права у західноєвропейському регіоні.
- 3.3. Особливості МП в середньовічному Китаї.
- 3.4. Міжнародно-правова діяльність Київської Русі.
- 4.1. Особливості міжнародних відносин середніх віків та їх вплив на розвиток міжнародного права
- 4.2. Роль релігійних центрів у розвитку міжнародного права
- 4.3. Основні міжнародно-правові інститути цього періоду
- 4.4. Міжнародно-правові погляди у середні віки

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: «консул», «продик», «індульгенція», «спітимія», «папська революція», «хрестовий похід», «дипломатичне право», «ратифікація», «пролонгація договору», «мити», «каперство», «берегове право», «право гарматного пострілу», «міжнародний арбітраж».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Характерною тенденцією міжнародного права середньовічного періоду стає послаблення міжрегіональної відокремленості. Характерною особливістю середньовічного типу міжнародного права є його становлення передусім як договірного. Будь-які, державно-значимі міжнародні питання намагалися врегулювати договором, оскільки кожна сторона мала свій специфічний звичай, який не міг бути застосований для іншої (або не визнавався нею). Багаторазово зросла кількість міжнародних договорів. Оскільки нові суб'єкти міжнародного права у своїй основі були варварськими і раніше залежними від Риму, то вони найчастіше використовували інститути, що вже існували в Римському праві народів: право договорів, посольське право, право війни та ін. Однак згодом під впливом релігії, особливо християнської, зміст названих інститутів Римського права народів розширювався, деталізувався, видозмінювався і з'явилися нові інститути. Насамперед це стосувалося обсягу правосуб'єктності суб'єктів міжнародного права, особливо нових.

Висвітлюючи договори Київської Русі з Візантією варто мати на увазі, що з розвитком на Сході Європи відносин Київської держави з Новгородом, Візантією та рядом прикордонних держав становленню більш гуманних, порівняно із Західною Європою, положень ведення війни, ставленню до іноземців, розвитку посольського права (сувора недоторканність навіть послів ворожої сторони) сприяли праці слов'янських учених-теологів. У числі найбільш характерних у цьому відношенні можна назвати «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона, «Повчання Володимира Мономаха» (про військовий гуманізм), «Слово о полку Ігоревім». Слід звернути увагу й на міжкнязівські договори в землях Русі у період феодальної роздробленості. Окресом варто розглянути унії Польщі та Литви – Кревську 1385 р., Віленсько-Радомську 1401 р., Городельську 1413 р., Гродненську 1432 р., Краківсько-Віленську 1499 р., Мельницьку 1501 р., Люблінську 1569 р.

Семінарське заняття 5

Тема 4. Міжнародне право у період переходу від пізнього середньовіччя до нового часу (16-18 ст.ст.)

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1. Роль європейських держав у розвитку міжнародного права.
- 5.2. Вестфальський мир та його значення для розвитку міжнародного права.
- 5.3. Значення Великої Французької революції у становленні міжнародного права.

5.4. Основні міжнародно-правові інститути цього періоду.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: «ворожа власність», «нейтральна власність», «посольські привілеї», «свобода судноплавства», «річкове право», «революція», «принцип народного суверенітету», «невтручання», «право притулку», «комбатант», «озброєний нейтралітет».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Вестфальський мир 24 жовтня 1648 р., що ознаменував кінець тридцятирічної війни, у яку були втягнені майже всі держави Європи і яка велася під релігійними прапорами, містив ряд найважливіших положень політичного і міжнародно-правового характеру, що мали далекосяжні наслідки для народів Європи. Основними з них були положення, що визначали територіальні зміни в Європі, положення щодо політичного устрою в Європі та положення, що регулювали релігійні відносини в Європі. Вони стали політичною і міжнародно-правовою основою подальшого розвитку міжнародних відносин європейських держав.

Велика Французька революція. Слід показати еволюційний розвиток Франції від держави-визволительки до держави-поневолювачки інших народів, звернути увагу на зміст Базельського мирного трактату 1795 р., Раштатського миру, Люневільського миру 1801 р., рішення мирного конгресу в Аміні 1802 р., висвітлити зміст та значення Паризького миру 1814 р.

Семінарське заняття 6

Тема 5. Розвиток класичного міжнародного права від Вестфальського конгресу 1648 року до Першої світової війни 1919 року

Питання для усного опитування та дискусії

6.1 Мирні трактати другої половини XVII – кінця XVIII ст. (Віденський конгрес 1814-1815 рр., Паризький мирний конгрес 1856 р., Берлінський конгрес 1878 р.). Роль постанов Віденського конгресу для розвитку міжнародного права.

6.2 Кодифікація законів та правил ведення війни.

6.3 Гаазькі конференції 1899, 1907 р.р. та їх вплив на розвиток міжнародного права.

6.4 Паризька конференція 1919 р. Організаційно-правові основи створення Ліги Націй.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: «інтервенція», «дипломатичні агенти», «режим Чорноморських проток», «блокада», «мирне вирішення міжнародних спорів», «постійний нейтралітет», «обмеження застосування сили», «військовополонені», «окупація», «контрибуція».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Віденський конгрес 1814-1815 рр. - Загальноєвропейська конференція, яка завершила війни європейських держав з наполеонівською Францією і в ході якої була вироблена система договорів, спрямованих на відновлення феодально-абсолютистських монархій, зруйнованих у перебігу Французької революції XVIII ст., Революційних (1792-1799 рр.) і наполеонівських (1799- 1815 рр.) воєн, були визначені нові кордони держав Європи. У конгресі, що проходив у

Відні з вересня 1814 по червень 1815 року під головуванням австрійського дипломата графа Меттерніха, брали участь 216 представників усіх країн Європи (окрім Османської імперії). Переговори проходили в умовах таємного і явного суперництва, інтриг і закулісних змов. Ключові учасники Віденського конгресу: Росія, Англія, Австрія Пруссія Франція.

Під час Віденського конгресу між учасниками було укладено низку договорів, були прийняті численні декларації та постанови, значна частина яких увійшла до завершального генерального акту Віденського конгресу та додатків до нього. В результаті уся Європа, крім Туреччини, була вперше охоплена системою загальних договорів. Система відносин, створена на Віденському конгресі, проіснувала майже до 50-х рр. XIX ст. Першим основним завданням Віденського конгресу було відновлення феодальних порядків і кількох колишніх династій у державах, раніше підкорених Наполеоном I Бонапартом, а також боротьба з революційним рухом. Друге завдання Віденського конгресу полягало в тому, щоб зміцнити перемогу і створити стійкі гарантії проти повернення Франції до бонапартистський режиму і до нових спроб завоювання Європи. Третє завдання переможців полягало у задоволенні їхніх власних територіальних домагань щодо перерозподілу Європи і встановлення нових державних кордонів.

Віденський конгрес визначив нову розстановку сил у Європі, що склалася до кінця наполеонівських воєн, на довгий час визначивши провідну роль країн-переможниць – Англії, Австрії, Пруссії та Росії – у міжнародних відносинах.

Період другої половини XIX століття став вельми ефективним у сфері прогресивного розвитку класичного міжнародного права Найбільш характерними у цьому відношенні є документи, прийняті Паризьким конгресом 1856 р. У числі цих документів, насамперед, необхідно назвати: 1) Декларацію про принципи морського міжнародного права (скасування каперства, нейтральний прапор покриває ворожий вантаж, нейтральний вантаж на ворожому судні не підлягає захопленню, морська блокада, щоб бути обов'язковою, повинна бути дійсною, - тобто, розвиток і закріплення в міжнародно-правовому порядку положень Першого озброєного нейтралітету Росії 1780 р.); 2) Паризький трактат (про мир і дружелюбність між раніше воюючими сторонами, очищення територій, завойованих під час війни від військ, що їх займають, про прощення всіх винних у період війни, про повернення всіх військовополонених, про нейтралізацію Чорного моря і свободу торгівлі і мореплавання в ньому всіх народів (крім військового мореплавання), про поширення положень Віденського конгресу про суднопластво по ріках на Дунай і його гірла та ін.); 3) Конвенцію щодо Дарданелльської та Босфорської проток (заборона військовим суднам іноземних держав заходити в протоки); 4) Конвенцію між Росією, Францією та Великобританією про Аландські острови (Аландські острови в Балтійському морі не повинні мати жодних військових укріплень. Це була перша в історії офіційна демілітаризація суші з приморськими районами).

У 1878 р. на Берлінському конгресі були підтвержені рішення Паризького конгресу, спрямовані на гуманізацію воєнних дій. Розвиток міжнародного права в цьому напрямку продовжувався і далі й особливо відчутно проявився в рішеннях Першої і Другої конференцій миру. Так, на Першій конференції миру в Гаазі в 1899 р. були прийняті: 1) Декларація про заборону куль, котрі легко розриваються або сплющуються в людському тілі; 2) Декларація про заборону снарядів, єдиним призначенням яких є поширення задушливих і шкідливих газів.

Друга конференція миру, що проходила в Гаазі в 1907 р., підводячи підсумки демократичного розвитку класичного міжнародного права в XIX столітті і, ніби сприймаючи найважливіші ідеї цього розвитку в XX столітті, що починалося, прийняла 13 конвенцій, спрямованих на гуманізацію воєнних дій: I і II Конвенції - Про правове регулювання мирного вирішення міжнародних спорів; III Конвенція - Про відкриття воєнних дій; IV Конвенція - Про закони і звичаї сухопутної війни; V Конвенція - Про права й обов'язки нейтральних держав та осіб у випадку сухопутної війни; VI Конвенція - Про становище неприємельських торгових суден при початку воєнних дій (було введено право індульту); VII Конвенція - Про перетворення торгових суден у військові; VIII Конвенція - Про постановку підводних мін, що автоматично вибухають від зіткнення; IX Конвенція - Про бомбардування морськими силами під час війни; X Конвенція - Про застосування до морської війни начал Женевської конвенції (про поліпшення долі хворих і поранених у діючих арміях); XI Конвенція - Про деякі

обмеження в користуванні правом захоплення в морській війні; XII Конвенція - Про заснування міжнародного призового суду; XIII Конвенція - Про права й обов'язки нейтральних держав у морській війні.

Семінарське заняття 7

Тема 5. Міжнародне право у першій половині XX ст.

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1 Перша світова війна і міжнародне право. Версальський мирний договір 1919 року.
- 7.2. Ліга Націй та її роль у розвитку міжнародного права.
- 7.3. Пакт Бріана-Келлога 1928 р.
- 7.4. Міжнародне право після Другої Світової війни. Нюрнберзький та Токійський військові трибунали.
- 7.5. Поняття міжнародних злочинів: злочини проти миру, воєнні злочини, злочини проти людяності.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: «міжнародна безпека», «Ліга Націй», «Версальська система», «злочини проти миру», «воєнні злочини», «злочини проти людяності».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Ліга Націй - перша міжнародна організація, створена для підтримання миру та безпеки. Особливу увагу варто приділити аналізу Статуту Ліги Націй, прийнятого 28 квітня 1919 р. і на цій підставі висвітлити організаційну будову та особливості діяльності цієї організації.

Безпрецедентні масові злочини, звершення під час Другої світової війни, викликали настільки сильну реакцію у широких верств населення, що створення міжнародних кримінальних судів для покарання винних стало неминучим. У 1945 р. СРСР, США, Великобританія і Франція уклали Угоду, до якого був прикладений Статут Міжнародного військового трибуналу для суду над головними військовими злочинцями європейських країн осі (Німеччини та її союзників). До Угоди приєдналися ще 19 держав.

Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу заснований Угодою 1946 за участю СРСР, США, Великобританії, Китаю, Франції, Австралії, Канади, Нової Зеландії, Нідерландів, Індії і Філіппін. З представників цих країн і був сформований трибунал.

З позицій міжнародного права того часу статuti трибуналів не були бездоганними. Загалом, це були суди переможців над переможеними. Але якщо повернутися в той час і згадати британське пропозицію вчинити позасудовому розправу над керівниками переможених держав, то установа трибуналів представиться дуже гуманним і відповідає духу міжнародного права актом, не кажучи вже про вплив статутів на прогресивний розвиток міжнародного права.

Здається, що нам достатньо зупинитися на одному з трибуналів в силу їх принципової єдності. Нюрнберзький трибунал складається з чотирьох членів і чотирьох їхніх заступників, які призначалися кожною із сторін підписали Угоду (СРСР, США, Великобританія, Франція). У разі хвороби члена його місце займав заступник, що забезпечувало безперервність процесу. До юрисдикції трибуналу ставилися злочину проти миру, військові злочини і злочини проти людяності.

Відповідно до Статуту Суду посадове становище підсудних як глав держав або відповідальних чиновників не могло бути підставою для звільнення від відповідальності, не давало їм імунітету. Вчинення злочину за наказом начальника не звільняло їх від відповідальності, не могло служити пом'якшує вину обставиною. Передбачалася можливість заочного розгляду справ (заочно було розглянуто справу Бормана). Обвинуваченим надавалися усі права на захист.

Особливо відзначимо положення про можливість визнання трибуналом групи або організації злочинною організацією. На цій підставі влади кожного з учасників має право залучати до національного суду за приналежність до такої організації.

Нюрнберзьким трибуналом 12 підсудних були засуджені до смертної кари, сім - до тюремного ув'язнення, трое виправдані.

Семінарське заняття 8

Тема 6. Міжнародне право у другій половині ХХ ст.

Питання для усного опитування та дискусії

8.1 Характерні риси міжнародного права з другої половини ХХ ст.

8.2. Створення ООН. Статут ООН: структура і зміст.

8.3. Вплив комуністичної ідеології на міжнародне право і міжнародні відносини. «Холодна війна». Створення НАТО 1949 р. та Організації Варшавського договору (ОВД) 1955р.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: «холодна війна», «НАТО», «Організація Варшавського договору», «ООН».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Прийняття Статуту ООН подія епохального значення, що знаменує початок нової ери в прогресивному розвитку міжнародного права. Спочатку Статут підписала 51 держава. Статут набрав сили 24 жовтня 1945 р. Саме цей день став щорічно відзначатися як день Об'єднання Націй. У процесі боротьби з нацизмом формувалося нове мислення щодо розв'язання назрілих соціальних, політичних і правових проблем. Варто з'ясувати низку питань щодо розробки, прийняття, структура та змісту Статуту ООН. У ньому були визначені найважливіші положення міжнародного права на сучасному етапі його розвитку. До них належали: 1. Розвиток міжнародного співробітництва як основоположного принципу сучасного міжнародного права і міжнародних відносин. 2. Відмова від концепції панування сили і заміна її концепцією панування права. 3. Осуд та знищення колоніальної системи. 4. Затвердження прав і свобод людини. 5. Створення розвинутої системи міжнародних організацій. 6. Розширення обсягу імперативних норм міжнародного права. 7. Створення реальної основи для розвитку механізму реалізації норм міжнародного права. 8. Формування основних принципів сучасного міжнародного права.

термін «холодна війна» вперше з'явився в есе англійського письменника Джорджа Оруелла, яке було публіковане у 1945 р. під назвою «Ви і атомна бомба». Дві великі світові держави – СРСР і США, двома таборами – капіталістичним і соціалістичним. Все почалося з відмови Радянського Союзу прийняти так званий «план Маршалла». СРСР побоювався, що країни соціалістичного табору потраплять під вплив США. Протягом майже 40 років світові держави змагалися у створенні потужної зброї масового ураження. Локальні конфлікти холодної війни були різкими і небезпечними: Берлінська криза закінчилася побудовою Берлінської стіни – символу холодної війни і залізної зависи, Карибська криза в 1962 році мало не призвела до Третьої світової війни, Корейська війна стала показником того, як одній країні можна розколотися на дві різні держави, Афганська війна стала прикладом жорстокості, а війна у В'єтнамі – одним з найбільших конфліктів другої половини ХХ століття. Період холодної війни став часом створення численних союзів держав: два головних блоки – це ОВД і НАТО, економічні блоки РЕВ та ЄЕС, а також різні блоки СЕНТО, АСЕАН. Крім створення зброї масового ураження, СРСР і США змагалися і в освоєнні космічного простору. Незважаючи на всі запеклі змагання, в холодній війні був період розрядки 1962-1979 рр., коли були підписані важливі договори про обмеження випробувань і скорочення озброєння. У цей час було

проведено Наряду з безпеки в м. Хельсінкі. Але введення у 1979 р. радянських військ до Афганістану припинило мирний процес. Протистояння двох світових держав закінчилися політичною поразкою СРСР та розпадом соціалістичного табору.

Семінарське заняття 9

Тема 6. Міжнародне право у другій половині ХХ ст.

Питання для усного опитування та дискусії

- 9.1. Спеціалізовані становища ООН.
- 9.2. Міжнародно-правові акти другої половини ХХ ст. щодо прав людини.
- 9.3. Кодифікація міжнародного права. Комісія з міжнародного права ООН.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: «кодифікація міжнародного права», «Комісія з міжнародного права ООН», «ООН», «права людини».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Низка важливих міжнародно-правових актів в галузі прав людини. До числа основних з них належать: Загальна декларація прав людини 1948 року; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року (підписаний Україною 20.03.1968 р.; ратифікований Україною 19.10.1973 р.; вступив у дію для України 3.01. 1976 р.); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року (відповідно 20.03.1968 р.; 19.10.1973 р.; 23.03.1976 р.); Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року (вступив у дію 23.03.1976 р.; Україна приєдналася 25.12.1990 р.); Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 року (підписана Україною 16.12.1949 р.; ратифікована Україною 22.07.1954 р.; вступила в дію для України 15.02. 1955 р.); Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1966 року (підписана Україною 7.03.1966 р.; ратифікована Україною 21.01.1969 р.; вступила в дію для України 7.04.1969 р.); Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року (підписана Україною 9.12.1995 р.; ратифікована Україною 17.07. 1996 р.); Конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього 1973 року (підписана Україною 20.02.1974 р.; ратифікована Україною 15.10.1975 р.; вступила в дію для України 18.07. 1976 р.); Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації у відношенні до жінок 1979 року (підписана Україною 17.07.1980 р.; ратифікована Україною 24.12.1980 р.; вступила в дію для України 3.09.1981 р.); Конвенція про права дитини 1989 року (підписана Україною 14.02.1990 р.; ратифікована Україною 28.02.1991 р.; вступила в дію для України 27.09.1991 р.) та ін.

Комісія міжнародного права - допоміжний орган Генеральної Асамблеї ООН, що складається з тридцяти чотирьох юристів-міжнародників, які користуються визнаним авторитетом в області міжнародного права, які виступають у своїй особистій якості, а не як представники відповідних урядів, що має на меті заохочення прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації .

Члени комісії обираються Генеральною Асамблеєю ООН строком на 5 років.

Комісія міжнародного права була заснована 21 листопада 1947 року. Перші вибори членів відбулися в 1948 році.

Вона займається переважно питаннями публічного міжнародного права, але також може розглядати і питання, що входять до області міжнародного приватного права.

Семінарське заняття 10

Тема 6. Міжнародне право у другій половині ХХ ст.

Питання для усного опитування та дискусії

- 10.1. Міжнародний кримінальний суд та його компетенція щодо розгляду справ.
- 10.2. Міжнародний суд ООН (м. Гаага). Основні питання юрисдикції.
- 10.3. Європейський Суд з прав людини (м. Страсбург). Категорії справ, що підлягають розгляду.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальний суд, Міжнародний суд ООН, ЄСПЛ, права людини.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Міжнародний кримінальний суд (МКС) — перший правовий інститут, що діє постійно, в компетенцію якого входить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності. Заснований на основі Римського статуту, прийнятого в 1998 році. Існує з липня 2002 року.

Компетенція суду обмежена трьома видами злочинів:

Геноцид — намір цілком або частково винищити національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку.

Злочини проти людяності — частина масштабного або систематичного переслідування, спрямованого проти мирного населення, причому про можливе переслідування злочинцеві заздалегідь було відомо.

Воєнні злочини — порушення законів і звичаїв ведення війни, що регулюють поведінку збройних формувань під час війни і захищають цивільне населення, військовополонених, культурне надбання і таке інше.

Міжнародний суд ООН (офіційно, згідно зі Статутом ООН - Міжнародний Суд, англ. International Court of Justice, фр. Cour internationale de Justice) - один з шести головних органів Організації Об'єднаних Націй, заснований Статутом ООН для досягнення однієї з головних цілей ООН «проводити мирними засобами, в згоді з принципами справедливості і міжнародного права, залагоджування або дозвіл міжнародних суперечок або ситуацій, які можуть привести до порушення миру».

Європейський Суд з прав людини (англ. European Court of Human Rights, фр. Cour européenne des droits de l'homme) — міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включаючи міждержавні справи й скарги окремих осіб.

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 1. Періодизація історії міжнародного права. Концепції виникнення і розвитку міжнародного права

Завдання 1. Розкрийте причини різноманітних підходів щодо періодизації історичного розвитку міжнародного права.

Питання для самоконтролю

- Поняття, предмет, функції, міжнародного права.
- Теорії виникнення міжнародного права.

Тема 2. Міжнародне право стародавнього періоду

Завдання 1. Розкрийте розвиток міжнародного права у Стародавньому Єгипті

Питання для самоконтролю

- Особливості стародавнього міжнародного права.
- Формування джерел міжнародного права в стародавніх державах (Єгипет, Індія, Китай, Межиріччя).

Тема 3. Міжнародне право середньовічного періоду

Завдання 1. Розкрийте сутність понять: «консул», «продик», «індульгенція», «спітимія», «папська революція», «хрестовий похід», «дипломатичне право», «ратифікація», «продлонгація договору», «мити», «каперство», «берегове право», «право гарматного пострілу», «міжнародний арбітраж».

Питання для самоконтролю

- Особливості МП в середньовічному Китаї.
- Міжнародно-правова діяльність Київської Русі.

Тема 4. Механізм формування системи міжнародного права у середньовічний період

Завдання 1. Розкрийте міжнародно-правове значення Вестфальської системи договорів 1648 р.

Питання для самоконтролю

- Вестфальський мир: суть, умови угоди.

Тема 5. Класичне міжнародне право

Завдання 1. Розкрити міжнародні судові установи

Питання для самоконтролю

- Міжнародний кримінальний суд та його компетенція щодо розгляду справ.
- Міжнародний суд ООН (м. Гаага). Основні питання юрисдикції.
- Європейський Суд з прав людини (м. Страсбург). Категорії справ, що підлягають розгляду.

Тема 6. Міжнародне право ХХ ст.

Завдання 1. Розкрийте у чому обмеженість Ліги Націй як міжнародної організації.

Питання для самоконтролю

- Ліга Націй: мета створення, задачі, роль.

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за усталеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів-оглядів

При виконанні індивідуального завдання необхідно взяти до уваги, що реферат (лат. *refere* – доношу, повідомляю, переказую) – це короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлене у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури по темі).

Зі свого боку, реферат-огляд складається на основі декількох джерел і зіставляє різні точки зору з досліджуваного питання.

Реферат-огляд, незалежно від теми, містить визначені реквізити: титульна сторінка встановленого зразка, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності).

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [3, с.8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – до 15 сторінок формату А4.

1.5.2. Теми рефератів-оглядів

1. Женевські конвенції 1949 року про захист жертв війни та їх значення у розвитку міжнародного гуманітарного права.
2. Геноцид, апартеїд та інші злочини проти людяності. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р.
3. Розпад СРСР та «соціалістичного табору». Послаблення політичної біполярності світу.
4. Міжнародне право періоду Версальської системи (1919-1939 рр.).
5. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародного правопорядку
6. Права людини в світлі Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод людини 1950 р.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Розвиток науки "Історія міжнародного права"
2. Теорії виникнення міжнародного права
3. Становлення науки міжнародного права
4. Особливості міжнародного права в стародавні часи
5. Співвідношення стародавнього міжнародного права з релігійними віруваннями
6. Формування джерел міжнародного права в стародавніх державах: "мононорми", звичаї.
7. Правовий статус іноземців у Стародавній Греції
8. Формування інституту договірної права
9. Формування інституту посольського права
10. Формування інституту права війни
11. Особливості давньоіндійського міжнародного права
12. Міжнародно-правова практика Стародавнього Китаю
13. Право міжнародних договорів в Стародавній Греції
14. Міжнародне право Стародавнього Риму
15. Право війни у Стародавньому Римі
16. Міжнародно-правова діяльність Київської Русі
17. Характерні риси середньовічного міжнародного права

18. Тридцятирічна війна (1618 – 1648 рр.). Вестфальський мирний конгрес та його значення для розвитку міжнародного права
19. Класичне міжнародне право. Вплив Великої Французької революції 1789 року на розвиток міжнародного права
20. Віденський конгрес (1814-1815 рр.) та його значення для розвитку міжнародного права
21. Гаазькі конференції миру 1899-1907 рр.
22. Паризька конференція 1919 р. та створення Ліги Націй.
23. Міжнародне право періоду Версальської системи (1919-1939 рр.)
24. Пакт Бріана-Келлога 1928 р.
25. Вплив Другої Світової війни на міжнародне право. Міжнародні військові трибунали.
26. Поняття міжнародних злочинів: злочини проти миру, воєнні злочини, злочини проти людяності
27. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародного правопорядку
28. Формування сучасного міжнародного права. Створення ООН.
29. Характерні риси міжнародного права з другої половини ХХ ст.
30. Вплив комуністичної ідеології на міжнародне право і міжнародні відносини.
31. Діяльність НАТО в урегулюванні збройних конфліктів.
32. Міжнародно-правові акти ХХ ст. щодо прав людини.
33. Історичні періодизації міжнародного права
34. Створення Організації Варшавського договору 1955 р. та її роль в зовнішній політиці СРСР
35. Вплив "холодної війни" на розвиток міжнародного права
36. Женевські конвенції 1949 року про захист жертв війни та їх значення у розвитку міжнародного гуманітарного права
37. Міжнародний кримінальний суд: правові аспекти
38. Міжнародний суд ООН: правові засади діяльності
39. Розвиток інституту проксенії в Стародавній Греції
40. Європейський суд з прав людини в системі міжнародних судів
41. Основні напрямки діяльності ООН
42. Права людини в світлі Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод людини 1950 р.
43. Геноцид, апартеїд та інші злочини проти людяності. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р.
44. Поняття нейтралітету держави.
45. Формування нових галузей у сучасному міжнародному праві.
46. Міжнародна конвенція ООН про припинення злочинів апартеїду і покарання за нього 1976 р.
47. Принцип захисту прав людини в сучасному міжнародному праві. Основні історичні документи щодо прав людини.
48. Спеціалізовані установи ООН.
49. Принцип дипломатичної недоторканості у міжнародних відносинах Стародавньої доби.
50. Посли і посольства у Давній Греції. Становлення давньоеллінського посольського права.
51. Особливості міжнародного права у період Середньовіччя (загальна характеристика).
52. Розпад СРСР та «соціалістичного табору». Послаблення політичної біполярності світу.

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Розвиток науки "Історія міжнародного права"
2. Віденський конгрес (1814-1815 рр.) та його значення для розвитку міжнародного права.
3. Європейський суд з прав людини в системі міжнародних судів.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

Вивчення

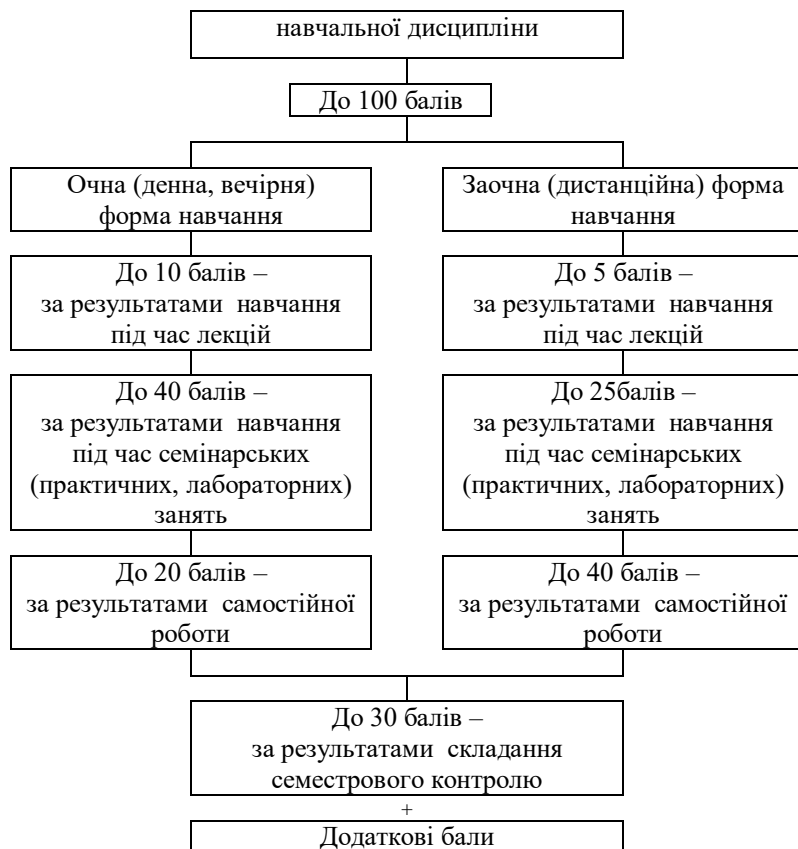

Рис. 2.1. Схема нарахування балів студентам за результатами навчання

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 12 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій											
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Денна	12	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8

2.3. З навчальної дисципліни передбачено проведення 10 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	б тем	Номер теми						Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	2	2	2	2	2	2	12
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	8						8
	Усього балів							20

3. Рекомендовані джерела

Тема 1. Періодизація історії міжнародного права. Концепції виникнення і розвитку міжнародного права

1. Батлер У. Э. Історія міжнародного права : галузь теорії і учбова дисципліна / авт. кол.; під ред. А. И. Дмитрієва, У. Э. Батлера. Видавництво 2-е, доп. і перераб. Одеса: Фенікс, 2013. С. 7 - 53.
2. Буткевич О. В. Історія міжнародного права. К.: Ліра-К, 2013. 416 с.
3. Буткевич О. В. Цивілізаційні критерії в теорії міжнародного права : на прикладі дослідження історії міжнародного права // Міжнародне право як основа сучасного світопорядку. Liber Amicorum до 75-річчя проф. В. Н. Денисова: моногр. / авт. кол.; під ред. А. Я. Мірошника, С. А. Мірошник, Т. В. Короткого. Київ; Одеса: Фенікс, 2012. С. 353 - 396.
4. Буткевич О.В. Теоретичні аспекти походження і становлення міжнародного права. К.: Україна, 2003. 800 с.
5. Дмитрієв А. И. Концепція періодизації історії міжнародного права / авт. кол.; під ред. А. И. Дмитрієва, У. Э. Батлера. Видавництво 2-е, доп. і перераб. - Одеса: Фенікс, 2013. - С. 54 - 69.
6. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права: Монографія. К.: Видавничий дім «Проміні», 2008. 384 с.
7. Пацация М. Ш. До питання про походження міжнародного права URL : <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1135823>
8. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії: Монографія. Х. : Право, 2014. 512 с

Тема 2. Міжнародне право стародавнього періоду

1. Буткевич О. В. У витоки міжнародного права. Спб.: Вид-во Р. Асланова «Юридичний центр Прес», 2008. 881 с.
2. Буткевич О.В. Міжнародне право стародавнього світу. К.: Україна, 2004. 864 с.
3. Буткевич О.В. Теоретичні аспекти походження і становлення міжнародного права. К.: Україна, 2003. 800 с.
4. Грабарь В. Э. Первинне значення римського терміну jus gentium. Антологія української юридичної думання. У 10 т. Т.8 : Міжнародне право / Упорядники : В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. ред. В. Н. Денисов. К.: Юридична книга, 2004. С.476 - 508.
5. Договори між грецькими державами // Хрестоматія по історії міжнародних відносин. Кн. 1: Стародавній світ / Сост. Д. В. Кузнецов. - Благовещенськ, 2013. - С. 164 - 167, 210 - 211, 223, 226 - 227, 230 - 231, 252, 255, 301.
6. Договори Риму з Карфагеном до початку Пунічних воєн // Хрестоматія по історії міжнародних відносин. Кн. 1: Стародавній світ / Сост. Д. В. Кузнецов. - Благовещенськ, 2013. - С. 338 - 339.
7. Мирний договір Риму з Карфагеном після Першої Пунічної війни (241 р. до н.е.) // Хрестоматія по історії міжнародних відносин. Кн. 1: Стародавній світ / Сост. Д. В. Кузнецов. - Благовещенськ, 2013. С. 342 - 343.

8. Союзний договір, ув'язнений між хеттським царем Хаттусилисом III і єгипетським фараоном Рамсесом II (1258 р. до н.е.) // Хрестоматія по історії міжнародних відносин. Кн. 1: Стародавній світ / Сост. Д. В. Кузнєцов. Благовещенськ, 2013. С. 36 - 38.
9. Умови світу з Філіпом Македонським // Хрестоматія по історії міжнародних відносин. Кн. 1: Стародавній світ / Сост. Д. В. Кузнєцов. Благовещенськ, 2013. С. 371. Баскин Ю. А., Фельдман Д. И. Історія міжнародного права. М.: Междунар. стосунки, 1990. С. 14 - 48.

Тема 3. Міжнародне право середньовічного періоду

1. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. И. История международного права. М.: Междунар. отношения, 1990. 208 с.
2. Баскин Ю.Я. Новый завет и становление международного права // Изв. вузов. Правоведение. 1992. № 4. С. 75 – 81.
3. Буткевич О. В. Історія міжнародного права. К.: Ліра-К, 2013. 416 с.
4. Буткевич О.В. Міжнародне право Середніх віків: Монографія. К.: Видавництво гуманітарної літератури, 2008. 672 с.
5. Гавриленко О.А. Правовий статус консулів генуезьких колоній у Криму (середина XIII – друга половина XV ст.). *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. № 919. Серія «Право».* 2010. Вип. 7. С. 152-156.
6. Гавриленко О.А. Формування підґрунтя принципу мирного вирішення міжнародних спорів у стародавній час та добу середньовіччя. *Український часопис міжнародного права.* 2015. № 2. С. 59-64.
7. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права: Монографія. К.: Видавничий дім «Промені», 2008. 384 с.
8. Задорожній О. В. Міжнародно-правова діяльність князів Київської Русі періоду «відносної централізації»: від Аскольда до Святослава (IX-X ст.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 27. Том 3. С.187-190.
9. Задорожній О.В. Утворення Київської Русі як феодальної держави середньовіччя та суб'єкта міжнародного права як результат взаємодії різномірних факторів. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 73 / редкол.: С.В.Ківалов (голов.ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. Одеса: Юридична література, 2014. С. 146-152.
10. История международного права /авт. кол.; по ред. А.И. Дмитриева, У.Э. Батлера. Изд. 2-е, доп. и перераб. Одесса: Фенікс, 2013. 574 с.
11. Корецький В.М. Проект Иржи Подебрада об організації мира и современность // Антологія української юридичної думки. Т. 8. Міжнародне право / За загальною редакцією В.Н. Денисова. К.: Видавничий Дім «Юридична книга». 2004. С. 516-528.

Тема 4. Механізм формування системи міжнародного права у середньовічній період

1. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. И. История международного права. М.: Междунар. отношения, 1990. 208 с.
2. Баскин Ю.Я. Новый завет и становление международного права // Изв. вузов. Правоведение. 1992. № 4. С. 75 – 81.
3. Буткевич О. В. Історія міжнародного права. К.: Ліра-К, 2013. 416 с.
4. Буткевич О.В. Міжнародне право Середніх віків: Монографія. К.: Видавництво гуманітарної літератури, 2008. 672 с.
5. Гавриленко О.А. Правовий статус консулів генуезьких колоній у Криму (середина XIII – друга половина XV ст.). *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. № 919. Серія «Право».* 2010. Вип. 7. С. 152-156.
6. Гавриленко О.А. Формування підґрунтя принципу мирного вирішення міжнародних спорів у стародавній час та добу середньовіччя. *Український часопис міжнародного права.* 2015. № 2. С. 59-64.
7. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права: Монографія. К.: Видавничий дім «Промені», 2008. 384 с.

8. Задорожній О. В. Міжнародно-правова діяльність князів Київської Русі періоду «відносної централізації»: від Аскольда до Святослава (IX-X ст.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27. Том 3. С.187-190.
9. Задорожній О.В. Утворення Київської Русі як феодальної держави середньовіччя та суб'єкта міжнародного права як результат взаємодії різнорідних факторів. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 73 / редкол.: С.В.Ківалов (голов.ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. Одеса: Юридична література, 2014. С. 146-152.
10. История международного права /авт. кол.; по ред. А.И. Дмитриева, У.Э. Батлера. Изд. 2-е, доп. и перераб. Одесса: Фенікс, 2013. 574 с.
11. Корецкий В.М. Проект Иржи Подебрада об организации мира и современность // Антологія української юридичної думки. Т. 8. Міжнародне право / За загальною редакцією В.Н. Денисова. К.: Видавничий Дім «Юридична книга». 2004. С. 516-528.

Тема 5. Класичне міжнародне право

1. Антологія української юридичної думки. В 10 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Т. 8: Міжнародне право. / Упорядники: В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. редактор В. Н. Денисов. К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2004. 568 с.
2. Антошина Н.-Т. Ю. Головний акт Віденського конгресу 1815 року як основа міжнародного правопорядку XIX початку XX століття [Текст] : монографія. – Одеса : Фенікс, 2011. – 190 с.
3. Буткевич О. В. Історія міжнародного права. К.: Ліра-К, 2013. 416 с.
4. Буткевич О. В. Історія міжнародного права. К.: Ліра-К, 2013. 416 с.
5. Грабарь В.Э. Война и международное право. *Ученые записки Юрьевского университета*. 1893. № 4. С. 1-25.
6. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права: Монографія. К.: Видавничий дім «Промені», 2008. 384 с.
7. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права: Монографія. К.: Видавничий дім «Промені», 2008. 384 с.
8. История международного права / авт. кол.; по ред. А.И. Дмитриева, У.Э. Батлера. Изд. 2-е, доп. и перераб. Одесса: Фенікс, 2013. 574 с.

Тема 6. Міжнародне право XX ст.

1. Буткевич В.Г. Міжнародне право ХХІ століття: пошук шляхів до універсальності // Антологія української юридичної думки. Т. 10. К.: «Юридична книга», 2005.
2. Буткевич О. В. Історія міжнародного права. К.: Ліра-К, 2013. 416 с.
3. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права: Монографія. К.: Видавничий дім «Промені», 2008. 384 с.
4. Задорожній О. В. Особливості розвитку науки міжнародного права після 1945 р. // Історія міжнародного права: монографія / А.І. Дмитрієв, Ю.А. Дмитрієва, О.В. Задорожній; гол. ред. Л.В. Губерський. К.: Промені, 2008. С. 341-347.
5. Задорожній О.В. Генеза міжнародної правосуб'єктності України: монографія. К. : К.І.С., 2014. 688 с.
6. История международного права / авт. кол.; по ред. А.И. Дмитриева, У.Э. Батлера. Изд. 2-е, доп. и перераб. Одесса: Фенікс, 2013. 574 с.
7. Міжнародне публічне право: підручник / В.М. Репецький, В.М. Лисик, М.М. Микиєвич та ін.; за ред. В.В. Репецького. 2–ге вид. К.: «Знання», 2012. 437 с.
8. Наринский М.М. История международных отношений. 1945-1975 : учебное пособие. М., 2004.
9. Тураев В. А. Глобальные вызовы человечеству. – М.: Логос, 2002. 192 с.
10. Федоров В.Н. Организация Объединенных Наций, другие международные организации и их роль в ХХІ веке. М.: Логос, 2007. 940 с.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.eisil.org/> – Vienna Convention on the Law of Treaties
2. <http://www.icj-cij.org> – Сайт Міжнародного суду ООН
3. <http://www.un.org> – сайт Організації Об'єднаних націй
4. <http://legal.un.org/ilc/> - сайт Комісії з міжнародного права ООН
5. <https://library.un.org> – сайт бібліотеки ООН
6. <http://www.bl.uk/onlinegallery/index.html> – British Library: Online Gallery
- 7 <http://zakon1.rada.gov.ua> – Законодавство України.
- 8 <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського URL:
- 9 <http://www.president.gov.ua> – Президент України
- 10 <http://iportal.rada.gov.ua> – Верховна Рада України
- 11 <http://www.kmu.gov.ua/control> – Кабінет Міністрів України
- 12 <http://www.minjust.gov.ua/> – Міністерство юстиції України